

ВСЕБІЧНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Алексєнко-Лємовська Людмила Владиславівна
завідувачка дошкільного закладу №38 ЗАТ „Масандра” (м. Ялта)*

Науковці наполягають на необхідності забезпечення активної мовленнєвої практики засобами різних видів дитячої творчості. Серед них вони називають насамперед гру-драматизацію як різновид театралізованої гри (О.Аматьєва, Н.Водолага, Н.Карпинська) та художньо-продуктивну діяльність (Т.Компанцева, С.Ласунова, Т.Постоян та ін.). У численних працях (О.Аматьєва, А.Богуш, Л.Ворошніна, Н.Гавриш, Н.Карпинська, С.Ласунова, Н.Насруллаєва, Т.Постоян, Ю.Перенчук, Г.Сорокіна, Л. Таніна, О.Ушакова) ці види діяльності виступають як засіб розвитку творчих здібностей дітей, формування різних сторін і якостей мовлення [1;2]. Учені (Ю.Косенко, Ю.Перенчук, Л.Фурміна) досліджують творчі прояви дошкільників у театральній-ігровій діяльності, яка у своїй основі містить творчий початок і сама по собі є художньою діяльністю.

Драматизація або театралізована вистава поряд зі словесною творчістю є найбільш розповсюдженим видом дитячої творчості. Це пояснюється тим, що, по-перше, драма, заснована на дії, що здійснюється самою дитиною, найбільш близько, дієво та безпосередньо зв'язує художню творчість з особистим хвилюванням. Під час участі в театралізованих іграх дитина входить у образ, перевтілюється в нього, живе його життям. Театралізована форма „іжживання” вражень життя лежить глибоко в природі дітей і знаходить своє вираження стихійно, незалежно від бажання дорослих.

У драматичній формі здійснюється цілісне коло уяви, в якому образ, створений з елементів дійсності, втілює і реалізує в дійсність. Отже, прагнення до дії, втілення, реалізації, що закладено в самому процесі уяви, саме в театралізації знаходить повне здійснення.

Другою причиною близькості драматичної форми для дитини є зв'язок драматизації з грою. Драматизація ближче, ніж будь-який інший вид творчості, безпосередньо пов'язана з грою, тому найбільш синкретична, тобто містить в собі елементи самих різних видів творчості. У цьому полягає найбільша цінність дитячої театралізованої вистави. Діти самі складають, імпровізують ролі, інсценують будь-який готовий літературний матеріал. Виготовлення декорацій, бутафорії, костюмів дає привід для образотворчої та технічної творчості дітей. Власне гра, що полягає в уявленні діючих осіб, завершує всю цю роботу.

Гра-драматизація дозволяє розв'язувати багато завдань програми дошкільного закладу: ознайомлення з суспільними явищами, формування елементарних математичних знань, фізичної досконалості [3]. Різноманітність, тематики, засобів зображення, емоційність ігор дають можливість використовувати їх з метою всебічного розвитку особистості.

У дошкільному віці починає реально формуватись особистість дитини, причому цей процес тісно пов'язаний з розвитком емоційно-

вольової сфери, із формуванням інтересів та мотивів поведінки, що, відповідно, детерміновано соціальним оточенням, передусім типовими для даного етапу розвитку взаєминами з дорослими.

Джерелом емоційних переживань дитини є її діяльність, спілкування з оточуючим світом. Освоєння в дошкільному дитинстві нових, змістовніших видів діяльності сприяє розвитку глибших та стійкіших емоцій, пов'язаних не лише з близькими, а й з віддаленими цілями, не тільки з тими об'єктами, що дитина сприймає, а й з тими, які уявляє.

Діяльність породжує передусім позитивні емоції, причому своєю метою, сенсом, якою вона набуває для дитини, та самим процесом її виконання.

Зростає потреба дошкільника в товаристві однолітків, внаслідок чого інтенсивно розвиваються соціальні емоції (симпатії, антипатії, уподобання тощо). Виникають інтелектуальні емоції. У процесі спілкування дитини з дорослими формуються її моральні почуття, урізноманітнюються прояви почуття власної гідності: розвивається як самолюбство, так і почуття сорому, ніяковості.

Важливе значення у формуванні моральних почуттів мають дитячі уявлення про позитивні еталони, що дозволяють передбачати емоційні наслідки власної поведінки, завчасно переживати задоволення від її схвалення як «гарно» або ж невдоволення від її оцінки як «погано». Таке емоційне передбачення грає вирішальну роль у формуванні моральної поведінки дошкільника (О.Запорожець).

Дошкільник починає відособлюватися від дорослого, диференціюючи себе як самостійну людську істоту. При цьому поведінка дитини зорієнтована на дорослого (його вчинки та стосунки з людьми) як зразок для наслідування.

Вирішальну роль у засвоєнні зразків поведінки відіграє оцінка, яку авторитетні для дитини люди дають іншим дорослим, дітям, героям казок та розповідей тощо.

Орієнтація поведінки дошкільника на дорослого зумовлює розвиток її довільності, оскільки тепер постійно зіштовхуються як мінімум два бажання: зробити щось безпосередньо («як хочеться»), чи діяти відповідно до вимог дорослого («за зразком»). З'являється новий тип поведінки, яку можна назвати особистісною.

Поступово розвивається певна ієрархія мотивів, їх супідрядність. Діяльність дитини тепер зумовлюється не окремими спонуканнями, а ієрархічною системою мотивів, у якій основні та стійкі набувають провідної ролі, підпорядковуючи ситуативні пробудження. Пов'язано це з вольовими зусиллями, потрібним для досягнення емоційно привабливої мети.

Чим старшими стають діти, то рідше у їх поведінці проявляються афективні дії, їм легше впоратися з виконанням необхідних для досягнення мети дій всупереч обставинам.

На розвиток вольових якостей позитивно впливає гра. Відособлюючись від дорослого, дошкільник вступає в активніші

з однолітками, які реалізуються передусім у грі, де необхідно підкорятися певним правилам, обов'язковими для всіх, виконувати заздалегідь визначені дії.

Дошкільник робить перші кроки у самопізнанні, розвитку самосвідомості. Об'єктами самопізнання є окремі частини тіла, дії, мовні акти, переживання та особистісні якості.

З розвитком довільності психічних процесів стає можливим їх усвідомлення, що служить основою саморегуляції. У спальній грі, виконуючи різноманітні завдання, діти порівнюють свої досягнення з досягненнями інших, оцінюють не лише наслідки своєї роботи, але й власні можливості, вчать контролювати себе та ставити перед собою конкретні вимоги.

Самооцінка дитиною власних учинків, умінь та інших якостей формується на основі оціночних суджень дорослих. З віком зростає об'єктивність дитячих самооцінок.

Характерною є схильність дитини до самоутвердження спочатку в очах дорослих, потім-однолітків, а згодом - і у власних очах.

Характерне для гри-драматизації образне, яскраве зображення соціальної дійсності, явищ природи знайомить дітей з навколишнім світом. Вміло поставлені запитання при підготовці до гри збуджують думати, аналізувати складні ситуації, робити висновки і узагальнення, що сприяє вдосконаленню розумового та мовленнєвого розвитку.

У процесі роботи над виразністю реплік персонажів, власних висловлювань активізує словник дитини, вдосконалюється звукова сторона мовлення. Нова роль, діалог персонажів ставить дитину перед необхідністю ясно, чітко, зрозуміло висловлюватися. В дитини покращується діалогічне мовлення, його граматична будова. Дошкільники починають активно користуватися словом, який, в свою чергу, теж поповнюється. Художня виразність образів, іноді комічність персонажів підсилюють враження від їх висловлювань, вчинків, подій, в яких вони беруть участь.

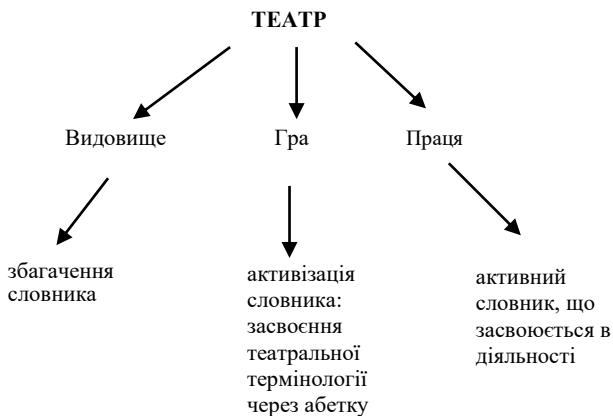
Особливо яскраво в театралізованих іграх проявляється дитяча творчість. Творчість дітей у цих іграх спрямована на створення ігрової ситуації, на більш емоційне втілення взятої на себе ролі. Розвиток творчої уяви виявляється в тому, що дошкільники об'єднують у грі різні події, вводять нові, нещодавні, що справили на них враження, іноді включають в зображення реального життя казкові епізоди.

У театралізованих іграх дії не даються в готовому вигляді. Літературний твір лише підказує дії, які необхідно відтворити за допомогою рухів, жестів, міміки. Дитина сама обирає виразні засоби, наслідуючи їх від старших.

У створенні ігрового образу особливо велика роль слова. Воно допомагає дитині виявити власні думки та почуття, зрозуміти хвилювання партнерів, узгодити з ними свої дії. Діти бачать навколишній світ через образи, фарби, звуки. Малюки сміються, коли сміються персонажі, сумують, засмучуються разом з ними, можуть плакати над невдачами улюбленого героя, завжди готові прийти до нього на допомогу.

Тематика та зміст театралізованої гри має переважно моральну спрямованість, що міститься в кожній казці, літературному творі та має знайти місце в імпровізованих виставах: дружба, чуйність, доброта, чесність, сміливість.

Ми розглядаємо театр у трьох аспектах (схема 1).

Схема

Театрально-ігрова діяльність має величезний потенціал для розвитку словника дошкільнят, оскільки виступає в трьох аспектах: як гра, праця та видовище. Кожному з зазначених аспектів властиві пріоритетні лексичної роботи. Так, під час гри відбувається засвоєння нових слів; у праці активізується словник дошкільнят; під час видовища словник дітей збагачується образною емоційно-забарвленою лексикою.

У мовленнєвій діяльності виділяється лексична мовленнєва компетенція, що ґрунтується на словниковій роботі з дітьми. А.М.Богуш визначено завдання словникової роботи в дошкільному закладі:

- а) збагачення словника дітей новою лексикою;
- б) активізація словника;
- в) уточнення значення окремих слів і словосполучень;
- г) заміна діалектизмів, говірок словами літературної мови;
- д) розвиток образного мовлення - збагачення активного словника дітей образними виразами (з текстів художніх творів, казок), приказками, прислів'ями, скоромовками, загадками, епітетами, метафорами;
- ж) ознайомлення дітей зі значенням слова, навчання розумінню багатозначності, синонімічності та переносного значення слів;
- з) засвоєння узагальнюючих понять [2].

Здійснення завдань словникової роботи відбувається за тематичним принципом, який допомагає згрупувати лексику (різні частини мови) в одну тему, що значно підвищує темпи засвоєння словника. Тому в програмі словникова робота подається за темами. У кожній віковій групі чітко визначені теми словникової роботи.

У художньо-мовленнєвої діяльності дитини дошкільного віку А.М.Богуш виділяє провідні, стрижньові складові:

- 1) приймання на слух та розуміння дітьми змісту художніх творів;
- 2) відтворення змісту і виконавча діяльність (декламування, відповіді на запитання, переказування, бесіда за ілюстраціями, узагальнюючі бесіди, читання за ролями тощо);
- 3) театралізована діяльність (інсценування, театральні вистави);
- 4) творчо-імпровізаторська діяльність (ігри-драматизації, ігри за сюжетами літературних творів, словесно-поетична творчість) [2].

Серед різних видів компетенцій, формування яких є змістовою стороною художньо-мовленнєвої діяльності, виділяється театральньо-ігрова компетенція - наявність у дітей умінь і навичок самостійно розігрувати зміст знайомих художніх творів у театралізованих іграх, іграх-драматизаціях, іграх за сюжетами літературних творів, інсценувати твори в театральних виставах.

До показників театральньо-мовленнєвої діяльності відносимо такі:

- наявність елементарної літературної обізнаності (обізнаність з літературним твором, знання про літературні жанри, їхні особливості, структуру тощо);
- умінь емоційно сприймати театральну виставу, розуміти її зміст, визначати композицію;
- умінь створювати оригінальні сюжети та сценарії з подальшим розігруванням їх у театралізованій діяльності;
- умінь створювати яскраві образи головних персонажів, передавати їх своєрідність за допомогою мовних засобів, використання діалогів;
- інтерес до театралізованої діяльності, бажання розігрувати створені сюжети, сценарії, добирати відповідно до теми, змісту необхідні атрибути, ігровий матеріал.

Отже, театралізована діяльність дітей має свої особливості, зумовлені особливостями розвитку мовлення, ігрової діяльності, театральних дій, сприймання дітьми літературних творів.

Література

1. Аматыєва О. П. Діагностика та розвиток творчих здібностей дошкільників у театральньо-ігровій діяльності // Наука і освіта. - 1999. - № 5 -6. - С.77-80.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей: Сутність та шляхи реалізації // Дошкільне виховання. - 1999 - №6 - С. 3-5.
3. Малятко. Програма виховання дітей дошкільного віку. - К., 1991. - 200 с.